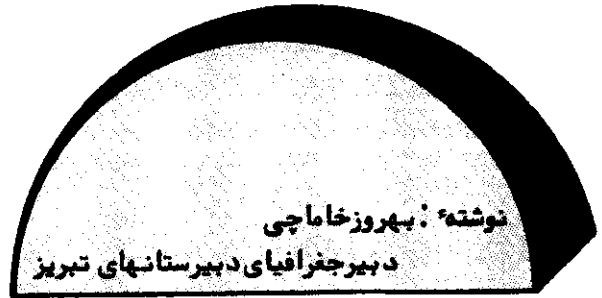

غار کبوتر (هامپوئیل) مراغه

غار کبوتر مراغه که در اصطلاح محلی به نام غار (هامپوئیل) معروف است در ۲۵ کیلومتری جنوب شرقی مراغه و در ساحل راست رودخانه موردی چای یا مردق چای^۱ واقع شده است، از دو راه می‌توان به این غار مهم و جالب توجه رسید، یکی راه آسفالتی مراغه به سراسکند هشتروند به طول ۱۰ کیلومتر و راه خاکی روستائی و مالرو و قسمتی ماشین رو به طول ۱۵ کیلومتر که از روستای تازه کند سفلی می‌گذرد.

راه دوم از روستای گشایش در مسیر پریچ و خم و کوهستانی رودخانه موردی چای است که در این دره کوهستانی جالب‌ترین چشمه‌های معدنی به چشم می‌خورد و پس از طی ۲۰ کیلومتر راه سخت در ساحل رودخانه می‌توان به دهانه غار کبوتر رسید.

غار کبوتر مراغه در کمره^۲ کوه بسیار بلند و صخره‌ای از جنس گرانیت قهوه‌ای رنگ رو به سمت جنوب قرار گرفته که از بستر رودخانه موردی چای در حدود ۱۶۰۰ متر ارتفاع دارد. دهانه غار تقریباً " ۵×۱۰ متر می‌باشد و ارتفاعش بطور متفاوت ۲۵ متر تا ۳۵ متر است. طول عرض غار در میدان اول در حدود ۴۰ در ۶۰ متر می‌باشد.

در ابتدای ورود به این غار کتیبه‌ای به زبان روسی دیده می‌شود که تاریخ آن مربوط به ۱۹۲۵ میلادی می‌باشد. این غار در میدان اول و وسیع‌اش فاقد سنگهای استالاکتیت زیبا است فقط اهمیت آن بخاطر وجود چندین چاه مخوف و وحشتناکی است که به صورت تنوره‌های سنگی و گودیها و تالارهای بزرگ دیده می‌شود. در میدان دوم کیفیت زمین‌شناسی فرق می‌کند.

چنین نظر می‌دهند که غار کبوتر مراغه از جمله مهم‌ترین و جالب‌ترین غارهای خاکستری جهان است که نظیرش در چند ایالت آمریکا وجود دارد و احتمال می‌رود تحقیقات زمین‌شناسی و بررسیهای

علمی وجود خاکسترهای فراوان در تالار اول و دوم غار را در آینده روشن سازد این غار بیش از همه مورد توجه غارشناسان، محققان و کوهنوردانی است که همه ساله برای بازدید از آن به منطقه جنوب مراغه سفر می‌کنند کسانی که از دهانه غار وارد می‌شوند به میدان وسیعی می‌رسند که در سقف آن دو حفره جالب توجه وجود دارد و احتمالاً " لانه کبوتران و خفاشان است و به علت وجود تعداد فراوانی کبوتر به نام غار کبوتر معروف شده است.

غار کبوتر دارای دو میدان و تالار بزرگ با سقف بلند و چهار حفره و چاه خطرناک و عمیقی است. در قسمت شمال شرقی انتهای میدان اول، راهروی بسیار تنگ و باریکی وجود دارد که ورود به میدان و تالار دوم از آن باریکه راه به سختی انجام می‌گیرد. در میدان دوم در سمت شمال شرقی غار چهار راه وجود دارد که دو راه آن به میدان اول منتهی می‌شود و یکی به سمت داخل غار و راه بعدی که مسیرش راهرو تنگ می‌باشد به میدان دیگری در جنوب شرقی غار باز می‌شود.

بجز میدان اول و دوم در سمت شمالی و شمال شرقی میدان دوم چهار حفره و فرورفتگی عمیقی به چشم می‌خورد که در آن فرورفتگی‌ها چهار حلقه چاه مخوف و خطرناکی قرار دارند. غیر از میدان اول و دوم، همه ساله تغییرات فیزیکی و زمین‌شناسی در داخل غار به عمل می‌آید ولی تغییرات عمده در میدان اول و دوم از نظر مسائل ژئومورفولوژی افزوده شدن میزان خاکستر داخل غار است که تا قوزک پا و گاهی تا زانو می‌رسد. در داخل چاههای غار کبوتر دو سفره آب وجود دارد که یکی به علت ریزش طبقات از بین رفته ولی سفره زیرزمینی آب در داخل یکی از چاهها وجود دارد و صدای جریان آب به گوش می‌رسد. در دیواره اطراف چاه و سقف میدان دوم رسوبات آهکی و استالاکتیت‌ها مناظر خیلی زیبا و جالب توجه‌ای را بوجود آورده‌اند.

پس از ورود به غار بخصوص در میدان دوم و کنار چاههای عمیق، عظمت تالار و طول و عرض آن و طرز قرار گرفتن رسوبات و ترکیبات استالاکتیت‌ها در دیوارهای غار انسان را به شگفتی و وحشت و اعجاب دچار می‌کند.

هوای غار بسیار مرطوب بوده و در انتهای آن بخصوص در کنار چاه سوم و چهارم هوای کافی وجود ندارد. درباره این غار، افسانه‌های زیادی نقل محافل روستائی و مردم عوام منطقه بوده که هر کدام از دیگری شنیدنی‌تر و جالب‌تر می‌باشد.

حمادالله مستوفی مؤلف کتاب نزهة القلوب در سال ۲۴۰ هجری قمری در صفحه ۲۸۵ کتاب خود در مورد ذکر عجایب این منطقه چنین می‌نویسد:

"... در صحرای دیه جنبدق از توابع مراغه چاهی است درو کبوتران بسیارند. دام بر سر چاه افکنند و کبوتران آن را صید کنند عمق آن چاه زیادت از پانصدگز است ..."

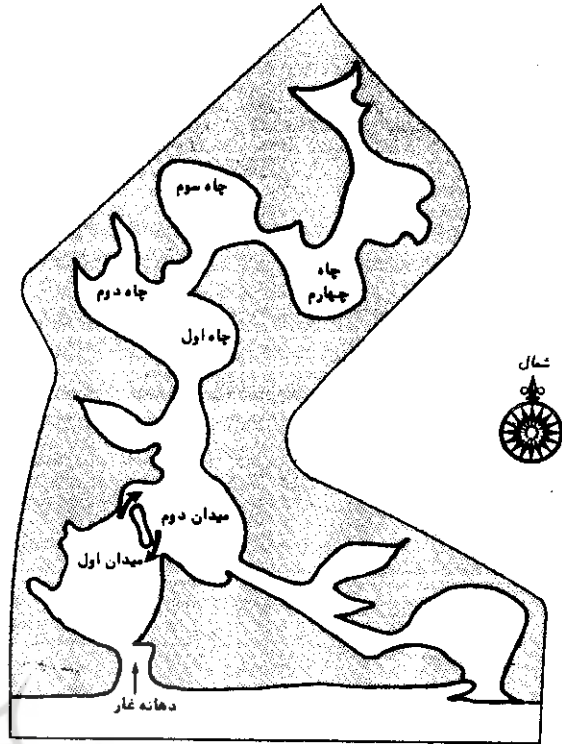
طرف جنوب غربی سرازیر شده و پس از مشروب ساختن اراضی ناحیه گاو دول ملکان به دریاچه ارومیه می‌ریزد. رودخانه موردی در بالای مقطع راه آهن تهران - مراغه - تبریز در محدوده ایستگاه دیورزیم دارای حوزه‌ای به طول ۵۲ کیلومتر و عرض ۸/۵ کیلومتر می‌باشد. در نزدیکی مقطع راه آهن در پل دیورزیم این رودخانه به یکی از شعب اصلی آن (که طی طول زیادی با یکدیگر موازی هستند می‌پیوندند.

رودخانه موردی گاوا " دائمی نبوده در تابستان تقریباً خشک می‌باشد جریان آب این رودخانه که در ملکان اندازه‌گیری شده ۱۰۷ میلیون مترمکعب می‌باشد (میانگین سال ۴۹ - ۴۵) حجم آب سالیانه موردی چای در محل ورود به دشت ، ۹۲ میلیون مترمکعب و آب قابل استفاده برای آبیاری ۶۹ میلیون مترمکعب برآورد شده است .

طول رودخانه از محل حوزه آبیگری در پای کوههای سه‌پند تا انتها که به دریاچه ارومیه می‌ریزد در حدود ۱۰۰ کیلومتر می‌باشد تقریباً " ۷۰ کیلومتر آن در قسمت‌های کوهستانی قرار گرفته و ۳۰ کیلومتر بقیه در دشت ساحلی دریاچه قرار دارد ، حوزه آبیگری آن در حدود ۱۲۶۰ کیلومتر مربع می‌باشد . در قسمت‌های شمالی منطقه ، جنس طبقات زمین از رسوبات پادگانه‌ای تشکیل گردیده که در سطح زمین دانه درشت بوده و در قسمت‌های عمقی بسیار دانه ریز و در بعضی نقاط به طبقات رسی سخت برخورد می‌نماید . به علت عدم قابلیت نفوذ آب در این منطقه ، بریدگی‌های بسیار زیادی در سطح زمین در قسمت شمالی حوزه آبیگری این رودخانه به چشم می‌خورد ولی از دهکده گشایش به بعد مسیر رودخانه در دره تنگی که اغلب رسوبات آن را سنگهای آهکی شیستی و ماسه‌ای و لاه‌های آتشفشانی تشکیل داده‌اند ، حفر گردیده است و در همین منطقه است که تعدادی چشمه‌های پرآب و معدنی ظاهر می‌گردد .

آب رودخانه موردی چای هر چند نسبت به فصول سال بسیار متغیر است ولی تا حدودی دائمی است گرچه میزان آب در اواخر تابستان و اوایل پائیز به حداقل می‌رسد ولی در سایر فصول مازاد آب رودخانه وارد دریاچه شده از آن استفاده چندانی به عمل نمی‌آید .

از این رودخانه تعداد ۱۳ نهر منشعب و تقریباً " کلیه روستاهای موجود در قسمت‌های کوهستانی و اغلب دهکده‌های دشت ساحلی دریاچه را در این ناحیه مشروب می‌سازد .

نقشه و کروکی داخل غار کبوتر مراغه

طرح از شادروان جمشید امری که در سال ۱۳۶۴ در این غار جان خود را از دست داد .

احتمالاً " منظور مورخ ، همین چاههای مخوف غار کبوتر مراغه باشد . چاههای مخوف غار کبوتر تا حال ، چندین قربانی گرفته است که می‌توان از شادروان جمشید امری یاد کرد ایشان برای اولین بار تحقیقات جامعی از غار کبوتر به عمل آورده و کروکی و نقشه اصولی غار را برای اولین بار در آذربایجان انتشار داده بود . ورود به میدان دوم و رسیدن به کنار چاههای غار به علت تاریکی شدید و کمبود اکسیژن هوا ، بدون تجهیزات کامل مانند : طناب ، نورافکن ، وسائل ایمنی ، کپسول هوا ، راهنما و سرپرست مطمئن و کارآزموده بسیار خطرناک است زیرا گم شدن در تاریکی در داخل میدان دوم و اطراف چاهها همواره خطر مرگ را بدنبال دارد .

منابع

- ۱ - مراغه از نظر اوضاع طبیعی - اجتماعی - اقتصادی - تاریخی ص ۷۰ سال ۱۳۶۰ . تألیف : یونس مروارید
- ۲ - تحقیقات نگارنده در بازدید از غار کبوتر - شهریور ۱۳۶۵ .

یادداشت

- ۱ - رودخانه موردی یا مردق که از کوههای سه‌پند سرچشمه می‌گیرد پس از مشروب ساختن اراضی شرقی مراغه در قسمت علیا به